

Yttrande angående Betänkandet Sveriges museum om Förintelsen (SOU 2020:21)

Värmlands Museum delar uppfattningen att Sverige bättre behöver främja utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen, och ställer sig positiv till ett museum om Förintelsen som kan bevara både immateriella och materiella minnen. Utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen kan också stärkas på fler sätt än genom ett nytt museum. Befintliga institutioner kan ges nya uppdrag och utökade resurser, befintliga nätverk kan utvecklas, nya kan skapas, och digitaliseringens möjligheter kan nyttjas.

Fler människor kan nås om flera museer erbjuder upplevelser och lärande om Förintelsen och Sveriges agerande under andra världskriget. Sveriges 24 läns museer är en viktig resurs för att nå hela Sverige, och genom dessa kan berättelsen knytas till händelser och platser i hela Sverige. Berättelsen kan ges fler perspektiv och rymma fler röster. Noden kan vara Forum för levande historia eller ett nytt museum om Förintelsen. För att detta ska kunna bli verklighet krävs större satsning än de två miljoner per år som utredningen föreslår.

Sammanfattning

- Värmlands Museum tillstyrker museets föreslagna inriktning, men vill framhålla betydelsen av museets publika uppdrag, med ett starkt fokus på det pedagogiska arbetet.
- Vad gäller byggnaden och platsens betydelse anser Värmlands Museum det önskvärt att frågan problematiseras ytterligare och sätts i relation till en mer djupgående analys av målgruppen för museet.

- Arkitekturen kan spela en stor roll för ett museum, för dess attraktivitet och för dess möjligheter att utföra sitt uppdrag, men att det nya museet blir av relevans för hela Sverige är också oerhört viktigt, och den fortsatta utredningen av lokalisering bör överväga om det handlar om platser snarare än plats.
- Värmlands Museum avstyrker huvudförslaget att inrätta museet som en ny fristående myndighet. Värmlands Museum vill förorda stiftelse som organisationsform för att garantera museets politiska oberoende. I andra hand förordar Värmlands Museum att museet inrättas inom den befintliga myndigheten Forum för levande historia för kostnadseffektivitet, tillvaratagande av befintliga nätverk, erfarenheter och kompetens.
- Värmlands Museum bedömer att den beräknade verksamhetens resursbehov är mycket lågt räknad i relation till den omfattande och ambitiösa verksamhet som beskrivs i utredningen.

Kapitel 5 Museets inriktning och uppdrag

5.3.2 Publik verksamhet och förmedling

Värmlands Museum tillstyrker museets föreslagna inriktning i huvudsak, men vill framhålla betydelsen av det publika uppdraget, med ett starkt fokus på det pedagogiska arbetet. Snart finns inga överlevande kvar som kan besöka skolorna, men kommande generationers barn och unga måste också få ta del av deras vittnesmål. Kunskap om Förintelsen är central för förståelse av det Europa vi lever i, och en viktig del i arbetet för demokrati och mänskliga rättigheter. Frågor om mänskliga rättigheter och folkrätt bör vara viktiga frågor för museet att behandla i en samtida kontext.

Utredningen framhåller att basutställningen inte får stressas fram och anger två – tre år som tidsuppskattning för processen att ta fram en gedigen basutställning för det nya museet. Värmlands Museum bedömer att det kan vara en kort tid för en process som inkluderar insamling av föremål, dokumentation och vetenskaplig bearbetning, innehållsligt arbete, arbete med experter och fokusgrupper, upphandlingar, formgivning, projektering och produktion.

Kapitel 6 Verksamhetens organisation och lokalbehov

6.2.2 Byggnaden och platsens betydelse

Vad gäller byggnaden och platsens betydelse anser Värmlands Museum det önskvärt att frågan i den kommande utredningen problematiseras ytterligare och sätts i relation till en mer djupgående analys av målgruppen för museet, något som saknas i utredningen.

Arkitekturen kan spela en stor roll för ett museum, för dess attraktivitet och för dess möjligheter att utföra sitt uppdrag, men att det nya museet blir av relevans för hela

Sverige är också oerhört viktigt, och den fortsatta utredningen av lokalisering bör överväga om det handlar om platser snarare än plats.

I Norge finns flera samverkande centrumbildningar, spridda i landet, som arbetar med forskning och förmedling av forskning, utbildning och minnesarbete kopplat till Förintelsen. Det är inte endast HL-senteret i Oslo som nämns i utredningen utan även t.ex. Falstadssenteret i Levanger, Stiftelsen Arkivet i Kristiansand, Judiska museet i Oslo och Judiska Museet i Trondheim. Alla är de knutna till starkt betydelsebärande kulturmiljöer.

6.3.1 En ny fristående myndighet

Värmlands Museum avstyrker huvudförslaget att inrätta museet som en ny fristående myndighet. Värmlands Museum vill förorda stiftelse som organisationsform för att garantera museets politiska oberoende. Viktigt är att tillräckligt stiftelsekapital avsätts för att garantera museets ekonomiska självständighet under överskådlig tid. Stiftelsebildare kan vara staten tillsammans med relevanta organisationer, som också utser ledamöterna i stiftelsestyrelsen.

I andra hand förordar Värmlands Museum att museet inrättas inom den befintliga myndigheten Forum för levande historia för kostnadseffektivitet, tillvaratagande av befintliga nätverk, erfarenheter och kompetens.

Kapitel 7 Samlingar, samverkan och forskning

7.3.1 Samverkan med läns museerna

Värmlands Museum ser positivt på att utredningen ser ”stora möjligheter och en stor nytta” med att utveckla existerande regional verksamhet och nationell samverkan för denna, samt att museet ges resurser för att utveckla detta. Värmlands Museum anser dock att de två miljonerna är alldeles för lite som årliga projektmedel för att klara att samverka och stödja inte bara 24 läns museer, utan enligt utredningen också lokala museer, arkiv och bibliotek.

7.4.3 Bygga en forskningsmiljö och inrätta en professur

Värmlands Museum ställer sig tveksam till inrättandet av en ny forskningsmiljö med anknytning till museet på grund av att det är så resurskrävande. Ett prioriterat uppdrag kan istället vara att förmedla den forskning som bedrivs i Sverige och internationellt och verka som en kunskapsnod i Sverige.

Kapitel 8 Konsekvensbeskrivning

6.5 Verksamhetens resursbehov

Värmlands Museum bedömer att den beräknade verksamhetens resursbehov är mycket lågt räknad i relation till den omfattande och ambitiösa verksamhet som beskrivs i utredningen.

6.7 Bedömning rörande frågan om lokalisering

Värmlands Museum anser att den fortsatta utredningen rörande lokalisering bör överväga om det handlar om platser snarare än plats för att det nya museet ska bli en tillgång och angelägenhet för hela Sverige.

Museet om Förintelsen skulle kunna knytas till olika betydelsebärande kulturmiljöer i hela landet med hjälp av läns museerna. För att ta Värmland som exempel finns många kulturmiljöer, vittnesmål och ett immateriellt kulturarv som kan kopplas till flykt undan Förintelsen, till Sveriges agerande under andra världskriget och till enskilda människors moraliska och etiska ställningstaganden, nazismen i Sverige, motståndet, eftergifterna, flyktingavvisandet och flyktingmottagandet. 18.172 norska medborgare registrerades som flyktingar vid gränsen till Värmland under kriget, och 1.119 icke-norska medborgare. 2.298 barn, 5.769 kvinnor, 21.367 män. Av de icke-norska var ett 30-tal judiska barn. Av de 144 statslösa fanns judar från Tyskland, Österrike och Tjeckoslovakien. 741 flyktingar angav judisk börd som flyktmotiv.

- Flyktingstigarna över norska gränsen och flyktingpassagen vid Backsjöberget som aldrig upptäcktes och kunde användas till krigets slut
- Torpen där flyktingar gömdes för vidare transport
- Flyktinglotsar, gårdar och familjer som gömde flyktingar
- Angivare
- Gränsbevakningen och det personliga ställningstagandet i tjänsten – landsfogden, landsfiskalen och den militära gränsbevakningen. Motsättningar mellan civila och militära myndigheter
- Torgny Segerstedt, född i Karlstad 1876, huvudredaktör för Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning och känd för sin kamp mot nazismen
- Herman Lundborg, född 1868 i Väse församling, Värmland. Svensk läkare och rasbiolog.
- Birger Furugård, "Deje-Hitler", född 1887 i Sillbodalen, Värmland. Ledare för Svenska nationalsocialistiska partiet.
- Tysk permittenttrafik på järnvägen genom Värmland
- Stålintustrins export till Tyskland
- Herrhagsskolan, beredskapssjukhus där ca 300 polsk-judiska kvinnor överlevande från koncentrationslägret Bergen-Belsen vårdades,
- Judiska kyrkogården i Karlstad med ca 20 gravar som vittnar om de judiska kvinnor som 1945 kom med de vita bussarna till Karlstad efter att ha frigivits från Bergen-Belsen men som inte överlevde.

Åsa Hallén
Länsmuseichef